

Wojciech W. Wiśniewski

PORTRETY MACIEJA BOGUSZA ZYGMUNTA STĘCZYŃSKIEGO (1814-1890)

Jednym z największych polskich krajoznawców i podróżników XIX wieku był Maciej Bogusz Zygmunt Stęczyński¹, często nazywany tylko Boguszem Zygmuntem Stęczyńskim, żyjący w latach 1814-1890. W czasie corocznych długich pieszych wędrówek dokonywanych w latach 1833-1856, poznał m.in. niemal całe polskie Karpaty, poczynając od Beskidu Śląskiego aż po Beskidy Wschodnie, a także Pieniny i Tatry. Dwa z wydanych przez niego dzieł, w których opisywał te tereny: *Okolice Galicji* (1847-1848) i *Tatry* (1860), mają trwałą, wielką wartość. Są bardzo znane i niemal powszechnie służą jako źródła informacji i materiału ikonograficznego w publikacjach dotyczących tych terenów. Należą do najczęściej wykorzystywanych, zwłaszcza w pracach o tematyce tatrzańskiej, dawnych publikacji o Tatrach. O ich znaczeniu i dzisiejszej popularności najlepiej świadczy to, że w latach 90. XX wieku zostały wznowione w reprintsie i to w bardzo znacznym, jak na takie reedycje, nakładzie (*Okolice Galicji* wydrukowano w liczbie 3100 egzemplarzy, gdy zwykle nakład reprintów wynosił około 1000 sztuk). Choć dzieła Stęczyńskiego na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat były cytowane dosłownie już setki razy, a ryciny z nich przedrukowywano w dziesiątkach wydawnictw (niemal standardem jest ich zamieszczanie w tekstach o Tatrach), to paradoksalnie, mimo tej znacznej, i to już od kilkudziesięciu lat, popularności oraz istnienia szeregu poświęconych mu tekstów, jego życiorys nie tylko nie został dotąd dokładniej opracowany (co postulowano już przed II wojną światową), ale jest wręcz bardzo słabo znany. W dodatku jest w znacznym stopniu zniekształcany (nawet przez autorów piszących o nim od lat), a wiele związanych z nim faktów jest przedstawianych błędnie, i to poczynając od imienia i daty oraz miejsca urodzenia Stęczyńskiego, poprzez bieg jego życia, jak i tytuły oraz czas powstania i wydania jego dzieł, a skończywszy na dacie i okolicznościach śmierci. Stęczyński jest pod tym względem postacią wyjątkową. Tak wielu zniekształceń nie wykazano dotąd w żadnym innym przypadku.

Nieporozumienie z rękopisem Stęczyńskiego

Jedną z takich błędnie przedstawianych kwestii, choć w sumie marginalną dla znajomości biogramu Stęczyńskiego, jest sprawa zdjęć fotograficznych z jego podobizną. Warto ją jednak wyjaśnić, m.in. dlatego, że właśnie na łamach „Almanachu Muszyny”

¹ O Stęczyńskim pisaliśmy w „Almanachu Muszyny” parokrotnie; do tych tekstów autor niniejszego artykułu odnosi się w dalszych rozważaniach oraz podaje je w literaturze w poz. 15, 36 i 39. (Przyp. red.).

była ona dwukrotnie już poruszana – w rocznikach 1997 i 1998.

Najpierw Ryszard Kruk napisał, iż w 1981 roku „Aleksy Siemionow stwierdził, że w dziale rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej znajduje się rękopis dzieła Stęczyńskiego *Najada Polska...*, do którego dołączona jest jedyna istniejąca fotografia autora. Niestety podjęte próby odszukania pracy zakończyły się niepowodzeniem”², a w następnym tomie „Almanachu” zamieszczona została notatka *Zdjęcie Stęczyńskiego*, w której zreproduковано fotograficzny portret Stęczyńskiego ze zbiorów Muzeum Tatrzańskiego.

Zacytowane powyżej informacje podane przez Ryszarda Kruka nie są jednak prawdziwe. Otóż po pierwsze, tytuł tego rękopisu Stęczyńskiego podany jest tu, za Alekssem Siemionowem, błędnie. Nie jest to *Najada Polska...*, lecz *Polska Najada...*, a pełny tytuł tego dzieła brzmi: *Polska Najada czyli Pieśń o bardzo dawnych czasach Bogusza Zygmunta Stęczyńskiego podróżnika po krajach słowiańskich autora dzieł Okolice Galicji, Tatry i w.[ielu] i.[nnych] b.[yłego] bibliotekarza, śp. Mieczysława hrabiego Dzieduszyckiego*. Warto od razu dodać, gdyż jest to ważne dla datowania czasu powstania wspomnianej fotografii, iż rękopis ten był sporządzany w styczniu 1886 roku.

Po drugie, niezrozumiałą jest problem z odszukiwaniem tego rękopisu (chyba że przyczyniło się do tego owe błędne podanie tytułu), jako że rękopis ten cały czas spoczywa bezpiecznie w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej, do której trafił już w 1901 roku i nigdy jej nie opuszczał. Ma sygnaturę rkps. 6041 I. Dodajmy, że istnienie w tym rękopisie fotograficznego portretu Stęczyńskiego zostało odnotowane drukiem już wcześniej niż stwierdził to Siemionow, uczyniono to bowiem w roku 1962 w *Inwentarzu rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej: nr 6001-7000* (cz. 1: nr 6001-6500; Kraków 1962, s. 22).

A po trzecie, co jest dla nas może najbardziej interesujące, stwierdzenie, że owa fotografia to „jedyna istniejąca fotografia autora”, jest błędne, jako że fotografii portretowych Stęczyńskiego znanych jest więcej. Ta znajdująca się we wzmiankowanym wyżej rękopisie nie była jedyną. Znamy co najmniej cztery egzemplarze tego samego ujęcia. Obok wspomnianych wyżej są jeszcze dwie odbitki, również wklejone do rękopisów Stęczyńskiego, w tym, co jest – nawiasem mówiąc – ważne (o czym dalej) dla jej datowania, do innej wersji *Polskiej Najady*, przepisanej w lipcu 1886 roku, a znajdującej się obecnie w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie oraz do rękopisu jego autobiografii (czy może raczej jego biografii, której był współautorem) o tytule: *Bogusz Zygmunt Stęczyński (z załączeniem portretu)* z jesieni 1886 roku, która także znajduje się w zbiorach Biblioteki Narodowej. A przede wszystkim, poza tą fotografią przedstawiającą Stęczyńskiego u schyłku życia, znamy obecnie jeszcze trzy inne fotografie portretowe, w tym dwie prezentujące Stęczyńskiego znacznie młodszego. Obie zachowane są w zbiorach Archiwum Państwowego w Krakowie, w sławnych „Tekach Grabowskiego”, a zawierał je tom zatytułowany: *Album narodowe: wizerunki znakomitych Polaków etc.* i na obu widoczna jest niemal pełna postać Stęczyńskiego. Trzeci z tych „nowych”, fotograficzny portret przedstawiający „wiekowego” Stęczyńskiego, znany jest w dwu egzemplarzach, z których jeden jest w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, a drugi w kolekcji Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem.

² Ryszard Kruk, *Stęczyński w Muszynie*, „Almanach Muszyny”, 1997, s. 83.

Cztery portrety fotograficzne Stęczyńskiego z lat ok. 1860, ok. 1880 i 1885

Pierwsza, najwcześniejsza z tych fotografii przedstawia Stęczyńskiego w sile wieku, siedzącego na taborecie i skierowanego w lewą stronę, z lewą ręką opartą o stolik i trzymającego na kolanach rozłożoną wielką księgę z widocznym na otworzonej karcie rysunkiem.

Portret fotograficzny Macieja Bogusza Zygmunta Stęczyńskiego, wykonany przez Walerego Maliszewskiego ok. 1859 r. w Krakowie, prawdopodobnie w okresie, gdy przygotowywał on do wydania swój poemat *Tatry w dwudziestu czterech obrazach* (Kraków 1860 r.), tak obecnie dobrze znany wśród miłośników tych gór. Pod zdjęciem autograf Stęczyńskiego.

Ze zbiorów Archiwum Państwowego w Krakowie, sygn. A 1/224

Zdjęcie to (o wymiarach 90 x 57 mm) zostało wykonane przez znanego krakowskiego fotografa Walerego Maliszewskiego, pracującego w zawodzie od 1848 do 1880 roku. Ponieważ naklejone jest na tekturkę firmową (o zaokrąglonych rogach i wymiarach 103 x 60 mm), na której obok informacji: „Fotografował / Walery Maliszewski / w / Krakowie” wydrukowany jest adres „Nowy Świat Gm. IX N^{ro} 166”. Należy wnioskować, że zostało sporządzone po roku 1856 (bo wtedy właśnie Maliszewski założył tam swój zakład). Możliwe, że zdjęcie pochodzi z roku 1859, jako że właśnie wówczas Stęczyński przeniósł się z Jasielskiego do Krakowa. Poniżej odbitki na tekturce Stęczyński wpisał piórem swoje nazwisko w formie „B. Z. Stęczyński”. Fotografia ta znajduje się w zbiorach Archiwum Państwowego w Krakowie. Pierwotnie była wklejona do jednej z tzw. „Tek Grabowskiego”, stworzonych przez znanego krakowskiego historyka i kolekcjonera Ambrożego Grabowskiego (1782-1868), noszącej tytuł: *Album narodowe: wizerunki znakomitych Polaków etc.*, tom IV. Później została z niej wyjęta i obecnie przechowywana jest jako obiekt luźny w zbiorze ikonograficznym (APKr. sygnatura: A. I/224). Po raz pierwszy (i jedyne) zdjęcie to zostało zreprodukowane w 2006 r. w artykule Wojciecha W. Wiśniewskiego *Z życia Macieja Bogusza Zygmunta Stęczyńskiego i dziejów jego poematu Tatry* (na s. 150).

Portret fotograficzny M. B. Z. Stęczyńskiego, wykonany w Krakowie przez nieznanego fotografa około 1860 r. Jest on tu publikowany po raz pierwszy. Pod zdjęciem autograf Stęczyńskiego. Ze zbiorów Archiwum Państwowego w Krakowie, sygn. E.57: *Album narodowe*, s. 123, ryc. 77

Druga fotografia przedstawia Stęczyńskiego nieco starszego niż pierwsza. Siedzi na krześle także skierowany w lewą stronę, a lewą rękę trzyma na oparciu krzesła. Niestety nie znamy autora tego zdjęcia, które w dodatku naklejone jest na karton nieposiadający cech identyfikacyjnych, co uniemożliwia nam dokładniejsze jego datowanie. Odbitka ma wymiary 72 x 50 mm i naklejona jest na znacznie większą, białą tekturkę (o wymiarach 210 x 188 mm), a umieszczona jest we wspomnianym tomie *Album narodowe* (APKr., sygnatura: E-57) na stronie 123. Poniżej odbitki Stęczyński wpisał swoje nazwisko w formie „Bogusz Zygm. Stęczyński”.

Trzecia fotografia przedstawia Stęczyńskiego znacznie starszego niż poprzednie. Jest to portret obejmujący tylko górną część tułowia. Jego twarz skierowana jest w prawą stronę, a siwe włosy na głowie zaczesane są do tyłu. Ma bujną, nieco zwichrzoną już siwą brodę. Ubrany jest w gruby płaszcz spięty ozdobnym guzem.

Portret fotograficzny M. B. Z. Stęczyńskiego, wykonany przez Walerego Maliszewskiego ok. 1880 r. w Krakowie.
Ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, Oddz. Zbiorów Graficznych, sygnatura I.F. 2168 <22 II>

Autorem tego zdjęcia był również wspomniany Walery Maliszewski. Odbitka ma kształt owalny (papier fotograficzny ma wym. 140 x 103 mm, a owal z podobizną Stęczyńskiego – 118 x 87 mm) i naklejona jest na tekturkę firmową (o wym. 164 x 110 mm),

na której poniżej zdjęcia znajduje się nadruk: „Gabinet Portrait / W. Maliszewski / w Krakowie Mały Rynek No 430”, zaś na odwrocie umieszczony jest napis: „W. Maliszewski / w / Krakowie / Mały rynek No 430”. Niestety, na tej podstawie nie potrafimy datować czasu wykonania zdjęcia, gdyż zakład Maliszewskiego przy Małym Rynku mieścił się w latach 1848-1856, a więc wcześniej niż mogła powstać opisywana fotografia (o ile oczywiście, czego nigdy nie można wykluczyć, identyfikacja osoby sportretowanej nie jest błędna), a przedstawia mężczyznę znacznie starszego niż na dwu ujęciach opisanych wyżej. Należy więc przypuszczać, że fotograf wykorzystał starą tekturę firmową. Samo zaś zdjęcie powstało zapewne – jak można sądzić z wieku Stęczyńskiego – gdzieś w latach siedemdziesiątych. Fotografia ta znana jest w dwu odbitkach. Pierwsza naklejona na tekturkę firmową znajduje się w zbiorach fotograficznych Biblioteki Jagiellońskiej (I.F. 2168 <22 II>), z tym, że skatalogowana jest tam tylko pod samym nazwiskiem i to w błędnie podanej formie „Stenczyński”. Być może właśnie z tego powodu nie była ona dotąd znana i wykorzystywana przez osoby interesujące się Stęczyńskim. Drugi jej egzemplarz (jest to środkowa część samej odbitki – niemal jedynie twarz, bez tekturki firmowej) był także dotąd nieznan, choć od kilkudziesięciu już lat znajduje się w zbiorach Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem. Wklejony został przez samego Stęczyńskiego na odwrocie karty przedtytułowej jego rękopisu posiadanego przez to Muzeum: *Tatry. Poemat malowniczy historyczno legendowy w 25^u pieśniach wyśpiewał Bogusz Zygmunt Stęczyński autor okolic Galicyi i innych dzieł pożytecznych. B. bibliotekarz śp. Mieczysław Hr. Dzieduszyckiego* (sygnatura AR 160), który ukończony został ok. 1884 roku.

Natomiast czwarta, najpóźniejsza fotografia Stęczyńskiego, ta, która była reprodukowana w „Almanachu Muszyny” z 1998 roku, a przedstawiająca Stęczyńskiego jako siwego, brodatego starca, została wykonana przez sławnego krakowskiego fotografa Walerego Rzewuskiego (1837-1888), w jego zakładzie przy dzisiejszej ul. Westerplatte 11 (wtedy – według nadruku na tekturce pod zdjęciem – przedmieście Wesoła, „Dom Własny”). Odbitka (o wymiarach 93 x 56 mm), jest naklejona na tekturkę firmową (o wymiarach 105 x 64 mm) i otoczona czerwoną drukowaną ramką (o wymiarach 103 x 61 mm). Na odwrocie kartonika wydrukowane są na czerwono: u góry wstążka z napisem „MATRYCA PRZECHOWUJE SIĘ DWA LATA”, a w dolnej części rysunek budynku, gdzie mieściła się firma Rzewuskiego, poniżej którego jest napis „ZAKŁAD FOTOGRAFICZNY / WALEREGO RZEWUSKIEGO W KRAKOWIE / Wesoła, ulica Kolejowa N° 27.B.” Na podstawie wersji tekturki firmowej oraz daty sporządzenia rękopisów, do jakich została dodana, czas jej powstania można datować na rok 1885 lub początek roku 1886. Według ustaleń Wandy Mossakowskiej, autorki monografii Walerego Rzewuskiego, takiej wersji tekturki firmowej używał on w latach 1885-1887 (zob. W. Mossakowska, *Walery Rzewuski (1837-1888) fotograf. Studium warsztatu i twórczości*, Wrocław 1981, s. 121). Ponieważ ta fotografia wklejona została przez samego Stęczyńskiego do wspomnianych już wyżej rękopiśmiennych wersji *Polskiej Najady*, ze stycznia i lipca 1886 roku, należy sądzić, że powstała nie później niż ukończona została pierwsza z nich, gdyż dzieła te po ich napisaniu autor od razu ofiarowywał osobom,

dla których były przeznaczone. Dodajmy jeszcze, że – jak wynika z listu Stęczyńskiego z dnia 16 X 1886 r. do Wincentego Korotyńskiego, ówczesnego redaktora naczelnego bardzo popularnego warszawskiego pisma „Tygodnik Ilustrowany”, jaki zachowany jest w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie (BN, sygn. rps II 11132) – Stęczyński to zdjęcie dostał w prezencie. Jak pisze: „p.[an] Rzewuski bezpłatnie fotografią [!] mi ofiarował”. Na egzemplarzu tego fotograficznego portretu, dołączonego do wspomnianego listu, nadruk pod odbitką został zaklejony paskiem papieru, na którym Stęczyński wpisał atramentem: „Bogusz Zygmunt Stęczyński”.

Portret fotograficzny M. B. Z. Stęczyńskiego, wykonany przez Walerego Rzewuskiego (1835 do 1888) w roku 1885 (lub w styczniu 1885) w Krakowie. Pod zdjęciem autograf Stęczyńskiego. Tekturka ze zdjęciem została wklejona na kartę rękopisu *Polskie Najady*, znajdującego się w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, Oddz. Rękopisów, sygn. rkps 6041 I

Warto odnotować, że ten ostatni fotograficzny portret Stęczyńskiego wykonany przez Rzewuskiego był reprodukowany już co najmniej sześciokrotnie. Dwa razy egzemplarz ze zbiorów Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem – we wspomnianej notatce w „Almanachu Muszyny” w 1998 r. (na s. 125) oraz w 2006 r. w książce *Dolina Kościeliska* (na s. 13, gdzie jednakże na s. 135 jest błędnie datowany na 1887 r.). Natomiast odbitka

zamieszczona w drugim („lipcowym”) egzemplarzu rękopisu *Polskiej Najady* (obecnie przechowywanym w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie) pojawiła się trzykrotnie: na lamach „Wierchów” – w 2003 r. w artykule Wojciecha W. Wiśniewskiego O „*Polskiej Najadzie*” *Bogusza Zygmunta Stęczyńskiego z nieznannej kolekcji jego rękopisów* (na s. 218) oraz – bez podania źródła – w 2005 r. w pracy Jacka Kolbuszewskiego, *Kilka uwag o Boguszu Zygmuncie Stęczyńskim i tatrzańskie relacji w jego zapomnianym rękopisie – Ziewonii* (na s. 41), a także w 2006 r. w książce W. W. Wiśniewskiego *Maciej Bogusz Zygmunt Stęczyński* (s. 2). Jako ostatni był w 2007 roku (jeden raz) reprodukowany drugi z egzemplarzy fotografii znajdujących się w zbiorach Biblioteki Narodowej (a umieszczony we wspomnianej autobiografii Stęczyńskiego) – w artykule W. W. Wiśniewskiego, *Beskid Niski i Pogórza Środkowo-Beskidzkie w życiu i twórczości Macieja Bogusza Zygmunta Stęczyńskiego (1814-1890)*, „Magury” 2006 (s. 143).

Portret litograficzny Stęczyńskiego z roku 1852

Należy przy tej okazji jeszcze wspomnieć o tym, że portret Stęczyńskiego sporządzony był również w litografii, w roku 1852. Stęczyński przedstawiony jest na nim w pozycji siedzącej, z notatnikiem rysunkowym na kolanach i piórkem w ręce, na tle krajobrazu górskiego. Z tym, że ten krajobraz nie jest naturalny i prawdopodobnie jest to jakaś kurtyna w atelier. Autorem tej litografii był Ignacy Gołębiowski, wówczas lwowski rysownik i litograf, który wykonał ją na podstawie własnego rysunku. Powstały przynajmniej dwie wersje tej litografii. Na pierwszej poniżej portretu (o wymiarach 170 x 140 mm) był wydrukowany litograficznie podpis: „Rysował z nat.[ury] i na kam.[ieniu] Ign.[acy] Gołębiowski 1852. i tytuł: M.[aciej] B.[ogusz] Stęczyński”. Znajdował się tam też tekst, w którym tak przedstawiał się Stęczyński:

Zamiłowany w pięknościach ziemi rodzinnej, zwiedziłem nadwiślańskie lasy i piaski, brzegi Dunajca, Popradu, Wisłoki, Sanu, Prutu, Bystrzycy, Dniestru, Bugu, Strypy, Czeremosza, Stryja, Styru i Seretu, podziwiałem spaniale najeżone Karpaty, spinając się na najwyższe szczyty niebotycznych Tatrów, gdzie pod memi nogami roztoczyły się chmury, a grzmoty i błyskawice wstrząsały skalami, wtenczas poznałem moc Boga i moją nicość. – I w którąkolwiek stronę obróciłem kroki moje, znajdowałem nowe piękności, pełne poezji i życia jak gdyby ułamki nieba rzucone na naszą ziemię, które upajając oko i myśli czyniły mię szczęśliwym!

Egzemplarz takiej litografii znajduje się w zbiorach Archiwum Państwowego w Krakowie we wspomnianym tomie *Album narodowe*, należącym do zespołu „Tek Grabowskiego” (APKr, sygnatura: E-57, s. 121). Ta wersja litografii, ale bez dolnej tekstowej części, była już reprodukowana przed niemal wiekiem – w wydanej przez Romana Andrusikiewicza (wnuka Jana Kantego Andrusikiewicza, jednego z dowódców Powstania Chochołowskiego w 1846 roku), pod pseudonimem Jacek Obrochta, dziele *Wodzowie Góralczyzny czyli Rok 1846 na Podhalu. Powieść z życia nauczycieli dawnych szkół parafialnych* (Kraków 1908, s. 7). Istnienie tego portretu Stęczyńskiego (co jednak umknęło uwadze wielu jego miłośników, którzy do niedawna sądzili nawet, że nie było żadnego wyobrażenia plastycznego tego rysownika) zostało odnotowane już

przez Franciszka Pajęczkowskiego w 1949 r., który wstęp do poematu *Śląsk* skończył zdaniem: „W tym miejscu [tj. we wspomnianym tu utworze *Wodzowie góralszczyzny*] umieszczony jest jedyny chyba wizerunek Stęczyńskiego”.

Portret M. B. Z. Stęczyńskiego z 1852 r. Litografia wykonana według własnego rysunku przez Ignacego Gołębiowskiego (1816 - po 1870), lwowskiego aktora i rysownika. Stęczyński przedstawiony jest na tle krajobrazu górskiego, który nie jest naturalny (prawdopodobnie kurtyna w jakimś atelier), w czasie, gdy przygotowywał drugą (po utracie pierwszej w czasie rzezi galicyjskiej 1846 r.) wersję znanego dziś poematu *Tatry*. Ze zbiorów Archiwum Państwowego w Krakowie, sygn. E.57, s. 121, ryc. 75

Obecność tej litografii w jednej z „Tek Grabowskiego” w 1995 roku odnotował Wacław Kolak w artykule *Beskidy polskie w relacjach i rycinach zbiorów Ambrożego Grabowskiego*. Napisał jednak mylnie, iż Grabowski zamieścił tam „portret Stęczyńskiego na tle panoramy górskiej wykonany sepia [!] w r. 1852 przez Ignacego Gołębiowskiego”. Należy zauważyć, że podane przez niego wymiary (212 x 140 mm), to nie wielkość oryginału tej litografii ani też obrazu, a tylko format, jaki ma egzemplarz przycięty przez Grabowskiego. Wspomniana litografia w całości (to jest wraz z litografowanym tekstem, który przytoczyliśmy powyżej) po raz pierwszy została zreprodukowana w 2006 r. we wspomnianym już artykule W. W. Wiśniewskiego *Z życia Macieja Bogusza Zygmunta Stęczyńskiego i dziejów jego poematu Tatry* (na s. 150).

Druga wersja litografii pozbawiona była tytułu oraz tekstu, a pod portretem był litografowany tylko podpis: „I.[gnacy] Gołębiowski.” (z lewej) i data „1852” (z prawej). I tę wersję Stęczyński wykorzystywał jako formę wizytówki - pamiątki. Przykładem jest egzemplarz znajdujący się w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie (sygnatura MNK N.I. 121354), gdzie pod ręcznie wpisanym przez Stęczyńskiego tytułem „Bogusz Stęczyński. (ur. 1814)” umieszczona jest jego odręczna dedykacja dla znanego krakowskiego malarza i rysownika Maksymiliana Cerchy: „na pamiątkę pierwszego odwiedzenia mnie na [!] dniu 1° listopada 1859 ofiaruję – w znak głębokiego szacunku i przywiązania B.[ogusz] Zyg[m.] Stęczyński”. Ten właśnie egzemplarz litografii był już kilkakrotnie reprodukcowany, m.in. w 1979 roku w książce Romana Hennela *Tatrami wrzeczeni. Dawna turystyka w słowie i obrazie* (s. 257), w latach 1995, 1996 i 2005 – w trzech kolejnych

wydaniach książki Jacka Kolbuszewskiego *Kresy* w znanej serii „A to Polska właśnie” (s. 150, gdzie jednakże, na s. 250, obok nadania tej litografii własnego tytułu „Portret Bogusza Zygmunta Stęczyńskiego” błędnie stwierdzono, że jego „autor nieznan”) oraz w 1997 r. w reprintsie *Tatr* Stęczyńskiego dokonany przez Wydawnictwo Wacław Bagiński (na stronach [6] i IV okładki). Znalazła się ona także w 2006 r. na okładce wzmiankowanej już książki W. W. Wiśniewskiego, *Maciej Bogusz Zygmunt Stęczyński* i pięciokrotnie przy okazji jej recenzowania w czasopismach „Alma Mater” (nr 85, s. 131 – Lesław Peters),

Wersja litografowanego portretu Stęczyńskiego, służąca mu jako wizytówka (poniżej jego podobizny nie ma litografowanego tekstu). Ten egzemplarz przekazał Stęczyński na pamiątkę znanemu krakowskiemu malarzowi i rysownikowi Maksymilianowi Cerse 1.11.1859 r. w Krakowie. Pod zdjęciem autograf Stęczyńskiego. Ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie, sygn. N. I. 131354

„Gazeta Górska” (nr 2, s. 8 – Krzysztof R. Mazurski), „Gość Krakowski” (nr 42, s. VII – Bogdan Gancarz), „Kraków” (nr 7-8, s. 86 – Włodzimierz Jurasz) i „Płaj” (nr 32, s. 193 – Alina Suchoń).

Jest znany jeszcze trzeci egzemplarz tej litografii, jednak ze znacznie obcięty obrazem – do wymiarów 132 x 103 mm. Znajduje się on w kolekcji Oddziału Zbiorów Graficznych Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie (sygnatura I. 4376). Dodajmy, że naklejony jest on na papier i otoczony ramką, ponad którą – przy jej prawym rogu – umieszczony jest ręką Stęczyńskiego napis „nr 78”. Oznacza to, iż rycina ta była przygotowywana jako ilustracja do poematu *Tatry w dwudziestu czterech obrazach*, ale – jak wiemy – nie została tam zamieszczona. Pośrodku, pod ramką, wpisany jest, również ręką Stęczyńskiego, tytuł ryciny, w którym podróżnik podał wszystkie swoje imiona: „Maciej Bogusz Zygmunt Stęczyński”, a przy jej prawym dolnym rogu informacja „Rys.[ował] z nat.[ury] J. Gołębiowski”.

Litografowany portret Stęczyńskiego, przygotowany przez niego jako ilustracja do poematu *Tatry w dwudziestu czterech obrazach* (Kraków 1860), na co wskazuje otaczająca go ramka i umieszczony ponad nią numer. Portret ten, co jest istotne dla ustalenia właściwej kolejności imion Stęczyńskiego, podpisany jest przez niego wszystkimi trzema imionami, używanymi w różnej konfiguracji w różnych okresach życia.

Ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, Oddz. Zbiorów Graficznych, sygn. I. 4376 <78 II>

Jako ciekawostkę warto jeszcze podać, że ta druga wersja litografii, ze względu na brak drukowanego tytułu, bywa – gdy nie zawiera wspomnianego dopisku z tytułem - nazwiskiem Stęczyńskiego – mylnie przedstawiana jako Ignacego Gołębiowskiego *Autoportret na tle Tatr* [!].

„Autoportrety” Stęczyńskiego z lat 1846-1852 (1860)

Na zakończenie należy wspomnieć, że osoba Stęczyńskiego była najpewniej – tak jak słusznie przypuszcza Ryszard Kruk, a co, nawiasem mówiąc, stwierdzono też w katalogu kartkowym Gabinetu Grafiki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich – przedstawiona także przez samego rysownika jako sztafaż na jego litografiach. Na niektórych bowiem rycinach Stęczyński umieścił – jak pisze Ryszard Kruk – „małą sylwetkę rysującą lub obserwującą”. Zwłaszcza w tym pierwszym przypadku można sądzić, że Stęczyński przedstawiał samego siebie. Taką postać siedzącą i rysującą znajdujemy zarówno w *Okolicach Galicji*, na litografii przedstawiającej *Kamień Diabelski w Krynicy* (przy s. 63; 1846 r.), *Tatry* (przy s. 77; 1847 r.), *Morskie Oko* (przy s. 1 dodatku; 1848 r.), jak i w *Pamiętce malowniczej*, m.in. na rycinie *Spadek Prutu w Dorze* (1851 r.). Znajdujemy je także w poemacie *Tatry* (i oczywiście w zawierającym ten sam zestaw ilustracji albumie *Pieniny i Tatry*) – na rycinach *Wodospad Zielonego Jeziora* (nr 34), *Rozwaliny zamku Spiża* (nr 38), *Jezioro Poprad* (nr 48), *Dolina Tyha* (nr 62), które powstawały w latach 1859 i 1860 na podstawie rysunków z 1851 r., a także na ostatniej, siódmej litografii w tece *Widoki Okolic Krakowa zdjęte z mogiły Kościuszki w miesiącu sierpniu r. 1851* (Lwów 1852), o tytule *Mogiła Kościuszki od zachodu*.

„Autoportrety” Stęczyńskiego – fragmenty różnych litografii

a. Przy Kamieniu Diabelskim na Jaworzynie Krynickiej w 1845 r. Autolitografia z 1847 r. (*Okolice Galicji*, Lwów 1847 [-1848], przy s. 63); **b.** Nad Morskim Okiem w Tatrach w 1845 r. w towarzystwie górala. Autolitografia z 1848 roku (*Okolice Galicji*, Lwów 1847 [-1848], dod. przy s. 1); **c.** U podnóża zamku Spišský Hrad w 1851 roku w kapełuszku góralskim. Autolit. z 1859 r. (*Tatry w dwudziestu czterech obrazach*, Kraków 1860 ryc. nr 38); **d.** Przy słynnym w XIX w. wodospadzie Prutu koło Dory w Karpatach Wsch., w towarzystwie przewodnika huculskiego w charakterystycznej spiczastej czapce. Autolit. z 1851 roku (*Pamiętka malownicza*, Lwów 1852, z. nr 1, ryc. nr 2, ze zbiorów autora); **e.** Nad Popradzkim Stawem w Tatrach w 1851 roku. Autolit. z 1859 roku (*Tatry ...*, Kraków 1860, ryc. nr 48)

f. Na kamieniach nad potokiem w Dolinie Cichej w Tatrach 1851 r. Autolitografia z 1860 roku. (*Tatry w dwudziestu czterech obrazach*, Kraków 1860, ryc. nr 62); g. Ze szkicownikiem pod pachą u podnóża skały Sowa w dolinie Kościeliskiej w Tatrach w 1851 roku. Autolit. z 1860 roku (*Tatry ...*, Kraków 1860, ryc. nr 70); h. Na śliskim glazie pod „Wodospadem Zielonego Jeziora” w Tatrach w 1851 roku, w cylindrze oraz w surducie, w towarzystwie górala. Autolitografia z 1859 - 1860 r. (*Tatry ...*, Kraków 1860, ryc. nr 34)

Nieznany portret Stęczyńskiego autorstwa Szczęsnego Morawskiego z 1846 r.

Ponadto wiemy, ale na razie tylko z piśmiennictwa, o jeszcze jednej podobiznie Stęczyńskiego. Jest to portret „Bogusz Stęczyński” namalowany w nieznaney nam technice przez historyka i malarza Szczęsnego Morawskiego (1818-1898). Obraz powstał w roku 1846, a więc jest najwcześniejszym znanym dziś wizerunkiem Stęczyńskiego. Narysowany został na zamówienie znanego kolekcjonera Aleksandra Batowskiego z Odnowa, który zlecił Morawskiemu stworzenie kolekcji portretów wybitniejszych osobistości ówczesnej lwowskiej i galicyjskiej inteligencji („wybitnych współczesnych osobistości w naszym życiu umysłowym”). Wśród 28 sportretowanych osób obok takich postaci, jak Wincenty Pol, Karol Szajnocha, Juliusz Kossak i Henryk Lubomirski, znalazł się też Stęczyński, co oznacza, iż był on wtedy zaliczany do najważniejszych wśród „ludzi pióra, literatury i nauki” osób we Lwowie. Portret Stęczyńskiego wraz z całym zespołem wizerunków wykonanych kredką, ołówkiem i piórkiem trafił wtedy do „Tek Odnowskich” Aleksandra Batowskiego, które niedługo potem (w październiku 1847 r.) zostały zdeponowane w Zakładzie Ossolińskich we Lwowie. Po II wojnie światowej zbiór ten pozostał we Lwowie. Jego istnienie (w tym portretu Stęczyńskiego) wzmiankował w 1963 roku Henryk Barycz. Obecnie, jak wynika z bardzo symbolicznego katalogu dostępnego w Internecie, znajduje się on w zbiorach oddziału sztuki Lwowskiej Biblioteki Naukowej im. W. Stefanyka, które jednakże – ze względu na prowadzoną w nich inwentaryzację i wielomiesięczny remont mieszczącej je siedziby (Pałacu Baworowskich) – do początku 2007 roku były całkowicie niedostępne dla czytelników. Dlatego nie udało się jeszcze zdobyć bliższych informacji o tym portrecie Stęczyńskiego.

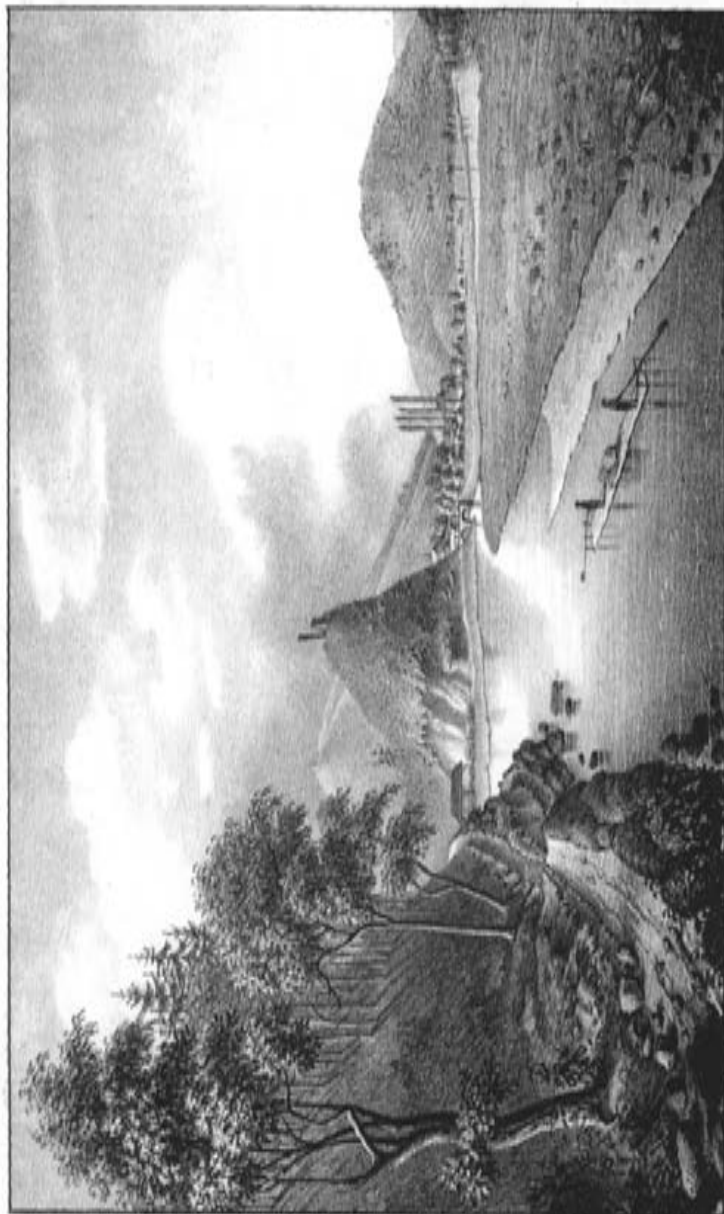
Miejmy nadzieję, że skoro dotychczasowa kwerenda przyniosła już tyle nieznanymi wcześniej informacji o Stęczyńskim, w tym wiedzę o opisanych wyżej fotografiach i litografiach oraz portrecie wykonanym w nieznanym technice, nie są to wszystkie podobizny Stęczyńskiego, bo poszukiwaniami nie objęto jeszcze wszystkich ważniejszych zbiorów, w których mogłyby się one znajdować.

Dodajmy też ponadto, że do niedawna, mimo wzmianek Franciszka Pajęczkowskiego z roku 1949 o istnieniu jakiegoś wizerunku Stęczyńskiego, Aleksego Siemionowa z roku 1981 o fotograficznym portrecie tego rysownika, czy Wacława Kolaka o jego litografowanym portrecie z 1852 roku, panowało, i to nawet wśród bardzo dobrych znawców tematyki górskiej, przekonanie, że nie ma żadnej podobizny tego rysownika. Co też chyba dobrze pokazuje, jak źle jest z upowszechnianiem prawdziwych informacji o tym niezwykłym człowieku, który życie swoje, tak bardzo nakierowane na sprawy polskie, zakończył w biedzie.

Literatura (wybór):

1. [Roman Andrusikiewicz] Jacek Obrochta, *Wodzowie Góraliszczyzny czyli Rok 1846 na Podhalu. Powieść z życia nauczycieli dawnych szkół parafialnych*, Kraków 1908.
2. Maria Bardini, Joanna Białynicka-Birula, *Gołębiowski Ignacy*, [w:] *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających: malarze, rzeźbiarze, graficy*, t. 2, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975, s. 394.
3. Henryk Barycz, *Wśród gawędziarzy, pamiętnikarzy i uczonych galicyjskich. Studia i sylwety z życia umysłowego Galicji XIX w.* t. I, Kraków 1963.
4. *Dolina Kościeliska. Śladami badaczy, artystów i wędrowców*, wyd. II zmienione, pod. red. Marii Baścik, Zakopane 2006.
5. [Bogdan Gancarz] BG, *Przypomniany krajoznawca. Rysował Tatry*, „Gość Niedzielny” (dodatek: „Gość Krakowski”), 2006, nr 42 (660) z 15 X, s. VII.
6. Roman Hennel, *Tatrami urzeczeni. Dawna turystyka w słowie i obrazie*, Warszawa 1979.
7. *Inwentarz rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej: nr 6001-7000*, cz. 1: nr 6001-6500; Kraków 1962.
8. Włodzimierz Jurasz, *Zapomniany turysta*, „Kraków” 2006, nr 7-8 (21-22), lipiec-sierpień, s. 86-87.
9. *Katalog portretów osobistości polskich i obcych w Polsce działających*, t. 1-8 + suplementy, Warszawa 1990-1998 (*Katalogi Zakładu Zbiorów Ikonograficznych Biblioteki Narodowej* pod red. Hanny Widackiej).
10. Wacław Kolak, *Beskidy polskie w relacjach i rycinach zbiorów Ambrożego Grabowskiego*, „Karta Groni” XVIII, 1995, s. 49-63.
11. Jacek Kolbuszewski, *Kilka uwag o Boguszu Zygmuncie Stęczyńskim i tatrzańskim relacji w jego zapomnianym rękopisie – Ziewonii*, „Wierchy”, r. 70: 2004 (wyd. 2005), s. 39-60.
12. Jacek Kolbuszewski, *Kresy*, Wrocław 1995 („A to Polska właśnie”).
13. Jacek Kolbuszewski, *Kresy*, wyd. 2, Wrocław 1996 („A to Polska właśnie”).
14. Jacek Kolbuszewski, *Kresy*, [wyd. 3], Wrocław 2005.
15. Ryszard Kruk, *Stęczyński w Muszynie*, „Almanach Muszyny”, 1997, s. 80-86.
16. Krzysztof R. Mazurski, *Stęczyński w kompakcie*, „Gazeta Górska” r. XIV: 2006, nr 2(55), kwiecień-czerwiec, s. 8.
17. Wanda Mossakowska, *Walery Rzewuski (1837-1888) fotograf. Studium warsztatu i twórczości*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź, 1981.
18. Mieczysław Opalek, *Litografia lwowska 1822-1860*, Wrocław-Kraków 1958.

19. Franciszek Pajęczkowski, *Wstęp*, [w:] B.Z.Stęczyński, *Śląsk. Podróż malownicza w 21 pieśniach*, Wrocław 1949, s. III–XXXV.
20. Lesław Peters, [rec.] *Wojciech W. Wiśniewski, Stęczyński (1814-1890)*, „Alma Mater”. Miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego 2006, nr spec. (85), s. 131.
21. Aleksy Siemionow, *Antoni Schneider i Bogusz Stęczyński, dwaj wybitni krajoznawcy XIX wieku*, „Ziemia” 1981, s. 234–249.
22. *Stęczyński Bogusz Zygmunt Maciej (1814-1890)* [w:] *Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”. Romantyzm*, t. IX, Warszawa 1972, s. 166–168, 543.
23. Maciej Bogusz Stęczyński, *Okolice Galicyi*, Lwów 1847-[1848].
24. Bogusz Zygmunt Stęczyński, *Pamiętka malownicza*, Lwów 1852-[1853].
25. Bogusz Zygmunt Stęczyński, *Pieniny i Tatry*, Kraków 1860.
26. Bogusz Zygmunt Stęczyński, *Polska Najada czyli głos wodospadu Łaby w bardzo dawnych czasach. Fantazja historyczna Bogusza Zygmunta Stęczyńskiego Podróżnika po krajach sławiańskich, autora Okolic Galicyi, Tatrów, Krosna, Świątyni Polaków, Zbójców w Galicyi, b. bibliotekarza śp. Mieczysława Hr. Dzieduszyckiego. (Z portretem autora, 8 rycinami i ważnemi przypisami)*, Kraków 1886 (rękopis w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie).
27. Bogusz Zygmunt Stęczyński, *Polska Najada czyli Pieśń o bardzo dawnych czasach Bogusza Zygmunta Stęczyńskiego podróżnika po krajach słowiańskich autora dzieł Okolice Galicji, Tatry i w.[ielu] i.[nnych] b.[yłego] bibliotekarza, śp. Mieczysława hrabiego Dzieduszyckiego*, Kraków 1886 (rękopis w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie).
28. Bogusz Zygmunt Stęczyński, *Tatry. Poemat malowniczy historyczno legendowy w 25^u pieśniach wyśpiewał Bogusz Zygmunt Stęczyński autor okolic Galicyi i innych dzieł pożytecznych. B. bibliotekarz śp. Mieczysława Hr. Dzieduszyckiego*, [Kraków ok. 1884] (rękopis w zbiorach Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem).
29. Bogusz Zygmunt Stęczyński, *Tatry w dwudziestu czterech obrazach*, Kraków 1860.
30. Bogusz Zygmunt Stęczyński, *Tatry w dwudziestu czterech obrazach* (reprint), Wrocław 1997.
31. Bogusz Stęczyński, *Widoki Okolic Krakowa zdjęte z mogiły Kościuszki w miesiącu sierpniu r. 1851. Rysował z natury i na kamieniu Bogusz Stęczyński*, Lwów 1852.
32. [Bogusz Zygmunt Stęczyński, Władysław Sabowski], *Bogusz Zygmunt Stęczyński (z załączeniem portretu)*, Kraków 1886 (rękopis w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie).
33. Alina Suchoń, *Wędrowiec i niespełniony artysta*, „Płaj” z r. [17]: 2006, nr 32, wiosna s. 192–197.
34. Wojciech W. Wiśniewski, *Beskid Niski i Pogórza Środkowo-Beskidzkie w życiu i twórczości Macieja Bogusza Zygmunta Stęczyńskiego (1814-1890)*, „Magury” 2006, s. 122–199.
35. Wojciech W. Wiśniewski, *Maciej Bogusz Zygmunt Stęczyński (1814-1890). Pierwszy miłośnik Tatr, Beskidów i Sudetów. Życie i twórczość*. Kraków 2006.
36. Wojciech W. Wiśniewski, *O „Okolicach Galicji” Macieja Bogusza Stęczyńskiego i jego tragicznych losach w roku 1846*, „Almanach Muszyny” 2006, s. 139–148.
37. Wojciech W. Wiśniewski, *O „Polskiej Najadzie” Bogusza Zygmunta Stęczyńskiego z nieznannej kolekcji jego rękopisów*, „Wierchy”, r. 68: 2002 (wyd. 2003), s. 217–220.
38. Wojciech W. Wiśniewski, *Z życia Macieja Bogusza Zygmunta Stęczyńskiego i dziejów jego poematu Tatry. Na marginesie jego nieznanego listu (ze zbiorów Biblioteki Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk) w sprawie wydania poematu już w 1853 r.*, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, t. 12: 2006, s. 105–156.
39. *Zdjęcie Stęczyńskiego*, „Almanach Muszyny”, 1998, s. 125.

Ryż i nat. z lit. MB Sępczyński 1846.

MUZYKA Z ROZWAJALNĄ ZAMKU PALOCHA

w obwodzie Sąddeckim od południa.

Architektem E. Jablonskiego w. Lw.

z lit. P. Pillera w. Lwocwie.

Litografia M. B. Z. Steczyńskiego (Okolice Galicyi, przy str. 37, Lwów 1847)